

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-9>

**MILITARY MEMOIRS AS A SOURCE FOR RESEARCHING
THE PARTICIPATION OF FOREIGNERS IN THE ARMED
STRUGGLE FOR UKRAINIAN STATEHOOD (1917-1920)**

**ВІЙСЬКОВА МЕМУАРИСТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО
ДОСЛІДЖЕННЯ УЧАСТІ ІНОЗЕМЦІВ У ЗБРОЙНІЙ БОРОТБІ
ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ (1917-1920)**

Sholk O. M.

*Postgraduate Student at the Department
of History of Ukraine
Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko
National University
Kamianets-Podilskiy, Ukraine*

Шолк О. М.

*аспірант кафедри історії України
Кам'янець-Подільський
національний університет
імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Під мемуарами розуміється такий вид історичних джерел, який створений уже згодом після опису історичних подій. Основна риса і відмінність мемуарів від інших джерел – це наявність авторського погляду на події. Оскільки вони створюються протягом певного проміжку часу, то можлива наявність переосмислення і переоцінки подій і явищ. Прикладом цього є спогади гетьмана Павла Скоропадського, у якому він в тому числі осмислює і свої власні помилки і прорахунки, що призвели до падіння його режиму і вимушеного зречення.

Мемуари є надзвичайно цінними свідченнями, що дозволяють пролити світло на події Української революції 1917-1920 р., зокрема і на збройну боротьбу. На відміну від попередніх епох, уже напочатку ХХ ст. рівень грамотності серед військових був доволі високим, що зумовило появу великої кількості мемуарної літератури як в Україні (Західній), так і на еміграції. Головною негативною рисою мемуарів можна вважати їх суб'єктивність, але в той же час саме вони проливають світло на ті аспекти, котрі можуть ігноруватися чи не згадуватися в офіційних документах.

В добу Центральної Ради міжетнічні протиріччя іще тільки починали проявлятися, окрім того була відсутня концепція незалежної України, колишня царська армія усе ще уявлялась як єдина корпорація, що демонструють мемуари таких діячів як В. Петрів [8-11], К. Оберучев

[6], М. Омелянович-Павленко [7], І. Комнин-Палеолог [12]. Але уже у них вперше демонструється етнічна приналежність певних підрозділів і перші міжетнічні конфлікти. Так, генерала К. Оберучева ненавиділи представники українських соціалістичних партій. Його мемуари демонструють певну зверхність, з якою російські офіцери ставились до ідеї української автономії чи незалежності [6, с.135-136].

Схожі описи знаходимо і в мемуарах генерала В. Петріва, який мав змішане російсько-шведське походження, але приєднався до українського руху. Втім, той же Петрів демонструє, що перед обличчям більшовиків і українські і російські вояки діяли спільно [11, с. 69; 10, с. 23-24]. Будучи кадровим військовим, генерал в першу чергу описує офіцерів українського війська, серед яких знаходимо і росіян, і німців, і грузинів і татар. Зокрема, у Петріва є важливі свідчення про існування Вірменсько-Грузинської охорони в Києві, у лютому 1918-го р. та про формування окремого Татарського кінного полку, котрий брав участь у звільненні Криму від більшовиків [9, с. 2; 10 С. 92]. Також про проекти утворення нових національних підрозділів із жителів півострову, однак вони не були реалізовані через німецьку окупацію.

У спогадах князя І. Комнина-Палеолога, що служив офіцером на Південно-Західному фронті знаходимо свідчення про участь мусульман у звільненні Кам'янець-Подільського від прихильників більшовиків. На той час губернський центр знаходився під контролем російських вояків, що на словах визнавали радянську владу, але займались мародерством і вбивствами. Завдяки активності декількох офіцерів, що змогли загітувати мусульманських вояків, російські грабіжники були вигнані із міста, а згодом об'єднались з українсько-австрійськими військами [12, с. 142-152].

У період Директорії УНР та існування ЗУНР практика використання національних підрозділів також була набула поширення. Зокрема, у складі Армії УНР було утворено окрему Тульську бригаду, до якої належали колишні червоноармійці, що добровільно перейшли на бік України і хотіли визволити свої села від більшовиків. У мемуарах Єрошевича, Проходи є відомості щодо цього підрозділу. Сучасники подій відзначали низькі бойові якості тульців, їх небажання воювати, однак їх використовували у якості резерву для утримання Волинського фронту [2, с. 37-39; 13, с. 115-118].

В армії ЗУНР також служило багато іноземців, про що свідчать мемуари М. Гуцуляка [1], А. Кравса [3], І. Німчука [5]. Галицька армія активно наймала за плату австрійських, російських і німецьких старшин та військових спеціалістів. Завдяки цьому, вдалося утворити невелику,

але боєздатну професійну армію. Дуже багато було австрійських, угорських, чехословацьких старшин, служили також галицькі поляки та євреї, офіцери колишньої царської армії [1, с. 36-37, 5, с. 9-11]. Серед іноземних старшин, що служили в УГА і залишили спогади, варто згадати генерала А. Кравса і військового лікаря Г. Коха [4]. У них описується не лише участь у військових діях, але й повсякденне життя вояків галицького війська [4, с. 116-120].

Київська кампанія 1920 року була останньою спробою українського уряду відвоювати рідну землю. Як і в попередні періоди, активну участь у бойових діях відіграли іноземці. Український уряд заключив союз із Польщею, до лав армії УНР влились загони донських, кубанських і терських козаків, 3-я російська армія ген. Б. Пермикіна, польський добровольчий загін В. Славека. Про участь цих відділів у бойових діях згадується у мемуарах М. Омеляновича-Павленка, ген. О. Удовиченка [7, с. 440-468; 13, с. 90-122].

Література:

1. Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західноукраїнських землях України зі спогадів і життєписів членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Київ: Либідь, 1993. 408 с.
2. Єрошевич П. З боротьби українського народу за свою незалежність. *За державність*. № 8.1938. С. 9-64
3. Кравс А. За українську справу. Спомини про III корпус УГА після переходу Збруча. Львів: Червона Калина, 1937. 93 с.
4. Кох Г. Спогади про світові війни в Україні. *Ганс Кох* / переклад з нім. Г. Петросаняк; упорядник І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016. С. 47-123/
5. Німчук І. Українська військова організація у Відні в дніх перевороту. Відень-Львів: Накладом Українського Прапора, 1922. 40 с.
6. Оберучев К. Воспоминания. Нью-Йорк: First Russian Publishing Corporation, 1930. 289 с.
7. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. Київ: Планета людей, 2002. 459 с.
8. Петрів В. Спомини з часів української революції (1917-1921). Львів: Червона Калина, 1927-1931. Ч. 1. До Берестейського миру. 1927. 180 с.
9. Петрів в. Спомини з часів української революції (1917-1921). Львів: Червона Калина. Ч. 2. Від Берестейського миру до заняття Полтави. 1928. 184 с.